

PSIQUIÀTRIC PENITENCIARI D'ALACANT

Anar fent, malgrat tot

Dos termes s'uneixen al rètol d'entrada: psiquiàtric i penitenciari; dos termes que un equip jove de professionals han tractat de resumir només en una comunitat terapèutica. Daniel Ramírez, el director d'aquest equip, ens comenta les particularitats del seu treball.

El Centre Psiquiàtric Penitenciari de Fontcalent, a Alacant, forma part del complex penitenciari on, a més, hi ha la presó i els habitatges per als funcionaris. Fa un any i mig entrà en funcionament, «precipitadament, sense que funcionàs la cuina, amb poca gent, sense telèfon...». Aleshores, l'equip era format per dos psiquiatres, un metge, dos ATS, un educador, un assistent social, un auxiliar d'infermeria i tres psicòlegs. «Nosaltres ens vam proposar que a més de la detenció hi hagués una intenció d'assistència terapèutica. Això suposava crear una institució que servís per a curar els psicòtics —els clients habituals de qualsevol psiquiàtric—, com a malalts mentals d'una procedència que no és la del carrers, sinó d'institucions penitenciàries. Una institució amb aquesta finalitat era d'una rellevància social i històrica important, perquè suposava la primera experiència d'aquest tipus que es realitzava en un psiquiàtric penitenciari de l'estat.»

Els objectius ja eren marcats; ara calia començar a treballar. Javier Santos, educador del centre, ens recorda que el van inaugurar quasi

El cas del psiquiàtric penitenciari d'Alacant és ben exemplar. L'equip que malda per dur-lo avant, però, ha de fer front a la ineficàcia de l'administració

Joan Vicent Hernández

«per sorpresa»; «dur un grup de malalts a un lloc diferent ja plantejava problemes i, a més, hi faltaven tot tipus d'obres, funcionaris, gent de l'equip, ajudes...». El centre d'Alacant fou pilot per a l'organització de la jornada de vuit hores dels funcionaris, i allò va suposar que durant cinc mesos l'horari era el tema fonamental del centre, «això ens ha limitat molt i ha provocat diferències amb els funcionaris: ells també formen part de la comunitat terapèutica, com els infermers i els malalts». ¿I com us va anar amb totes aquestes dificultats? «Al remat, hem hagut de treballar més a nivell individual. Ara mateix, per a fer coses, no tenim cap tipus de pressupost, el calaix és ple de projectes que a poc a poc van eixint, però molt lentament.

Falta de voluntat política

Amb tots els entrebancs que l'administració ha anat posant a l'equip

d'Alacant, difícilment es poden aconseguir grans triums. El psicòleg José Luis Serra es pregunta si realment «hi ha hagut voluntat política perquè açò funcionàs o, simplement, es va obrir a la babalà, sense mitjans».

Però la falta de mitjans no ho és tot. Hi ha una llarga llista de circumstàncies que fa que l'equip es mantinga expectant.

Es tracta del procés que comporta que un malalt pugui eixir curat i on va a parar després. Daniel Ramírez ens ho conta amb tota mena de detalls. «Des del punt de vista jurídic, ací hi ha tres tipus de persones: els penats, que estaven bé quan van cometre el delictes, els condemnen i, després, es tornen bojos. Després, hi ha els preventius, que fan el delictes, es posen malalts després, i encara no han estat condemnats. Finalment, els que fan el delictes ja malalts psíquicament al carrer i els fan entrar en una institució penitenciària. Sabem que, quan acaba la nostra faena, no eixiran al carrer, sinó a una altra institució penitenciària. I aquest és un dels inconvenients més greus que tenim. La societat, personificada pels jutges, intenta per tots els mitjans de fer callar aquest símptoma social, aquests tipus de malalts. Amb un analgèsic, un s'oblida que té mal de dents, però la dent picada segueix aquí. Els claven en una institució tancada, els obliden i els són inoperants les opinions que

L'equip es troba impotent davant les contradiccions de l'administració.

nosaltres els podem transmetre». Els exemples que ens assenyala Daniel i la resta de l'equip són descoratjadors. Fan dos informes a l'any de cada malalt als jutges, els n'informen de l'estat psíquic i de la conveniència de traslladar-los o no. «Si l'informe no és bo, el jutge diu "que no isca", i si és bo, quasi sempre diu també "que no isca". És una condemna perpètua encoberta.»

A l'hora de fer recompte de treball positiu, posen l'èmfasi en els interns judicials que han aconseguit traure de la institució alicantina. «Hem passat molt de temps amb aquesta situació. Últimament, sembla que se'ns fa una mica de cas perquè ja han pogut eixir alguns judicials.»

Un dels psicòlegs considera que «és nefast fer qualsevol tipus de treball terapèutic amb ells, perquè donar-los consciència de la seua situació és mostrar-los la pròpia realitat». A tot

això cal afegir una matisació que ens fa el psiquiatre Felipe Rivera, «a la marginació social cal afegir la familiar. La família té una actitud negativa envers els interns, i això ho dificulta quasi tot. La majoria dels judicials són parricides i, aleshores, la família els margina totalment».

El fantasma dels psicòpates, sempre present

El Centre Psiquiàtric Penitenciari de Fontcalent té actualment cent setanta-dos interns, dels quals vint-i-dos són psicòpates. Han anat arribant a poc a poc, sense despertar massa expectatives, perquè tota la llenya del sensacionalisme s'ha apilada a l'entorn dels trenta psicòpates que havien d'arribar, tema que ha tingut un fort ressò als mitjans de comuni-

ció. El fet s'està consumant, indefectiblement, per moltes oposicions que tinga. Segons el director, «el tema dels psicòpates ha estat funcionant com un fantasma, com una història que no és present, que un s'imagina i que hi condiciona el treball».

Tot ve d'una informació apareguda en un diari de Madrid sobre els resultats d'una investigació realitzada per la Comissió Pro-drets Humans que va visitar els psicòpates d'Osca. «Van veure que no estaven en bones condicions i, després d'eixir la notícia, es produeix la brillant decisió de dur-los a Alacant; algú degué pensar que ací fa caloreta, que hi ha un equip progressista genial i que els podríem donar un tractament adequat...». Precisament, una comissió pro-drets humans ha estat fa poc a Alacant convivint durant dos dies amb el personal i els interns. Segons el director, les opinions que s'emportaren foren molt bones, i això encoratjà l'equip per seguir endavant i agafar-se al treball amb més optimisme. Cal assenyalar, així mateix, que, després de realitzar aquest reportatge, l'equip varià en alguns dels membres, que el deixaren decebutos.

Funcionaris, el mateix equip i, fins i tot, alguns interns, s'han oposat al trasllat de psicòpates a Alacant. L'equip d'assistència recorda que, quan només en tenien dos, els donaven més treball que vuitanta psicòtics. «El centre ha estat programat exclusivament per a psicòtics. Hem hagut de reformar totalment un dels tres mòduls, posant-hi reixes, cel·les de seguretat... Després, hi ha el problema que els funcionaris han de treballar amb dos tipus de gent ben diferent, i això és molt greu.» Per al psiquiatre, «els funcionaris estan en un estat d'expectativa constant: el

FRANCESC CUTILLAS

D'esquerra a dreta. Equip d'infermers format per delinqüents que compleixen condemna. Quatre malats del Centre.

FRANCESC CUTILLAS

psicòpates, quan la fan, la fan ben grossa, la fan de veritat». D'això, en saben molt el mateix director i la doctora Angeles López, quan, el dia de Nadal, dos psicòpates, que havien anat al centre com a psicòtics, els amenaçaren amb punxons al coll fins que van poder controlar-los.

Aquest tema també preocupa bastant els funcionaris. Un grup d'ells ens contaren que el fet que hi arriben psicòpates «ja pressuposa problemes. Ens hem queixat a la mateixa direcció general amb articles a la premsa, però no ens han fet cas. Hem de prendre dues personalitats per a tractar amb dues classes d'interns que són els dos

Daniel Ramírez: «La idea no podia funcionar exclusivament des de la direcció».

extremes, com el dia i la nit. Els malalts que no volen enlloc, els envien a Alacant com a psicòpates».

La valuosa ajuda dels infermers

Una trentena de joves que actualment compleixen fortes condempnes i que procedeixen de distintes presons de l'Estat espanyol són els encarregats d'atendre continuament els interns. Són una valuosa ajuda per a l'equip i els funcionaris, que, gràcies a ells, veuen paliada, en part, la falta de mitjans humans en la institució. El director ens comenta: «Es va plan-

tejar el treball amb ells i se'ls donà un curs de més de quatre-centes hores, que ja suposa una possibilitat d'entendre les coses que passen per aquí. D'altra banda, una vegada a la setmana ens reunim amb els grups d'infermers. Hi hem connectat bastant i hem pogut constatar el canvi que han experimentat, des de les coses positives que van fent.»

Un grup d'ells també ens va contar la seua relació amb els interns i amb la institució; «Som infermers perquè ens interessava per poder eixir-ne abans; per cada dia de treball ens en descomptem un de condemna. És, a més, un lloc millor, amb més comoditats que la presó.» Alguns pensen que el que han après els podrà servir quan eixiran al carrer. «Sempre s'hi aprèn alguna cosa.» La feina d'aquest grup de joves és estar continuament amb els malalts, per torns. Ens diuen que no utilitzen la violència per a reduir els pocs agitadors. Alguns d'ells vénen de fer el mateix treball del psiquiàtric de Madrid i, a l'hora d'establir diferències entre els dos centres, coincideixen que «havent-hi tres voltes més malalts, donaven menys problemes». El temps lliure, el passen en gran part al gimnàs o veient vídeos. «El cinema es mor de riure, perquè no hi ha diners per a llogar pel·lícules; encara no s'ha estrenat.»

Les històries de la impotència

—¿Doncs, Felipe, ¿quan em deixaran eixir d'ací?
—Això no depèn de mi.
—Done'm deu pessetes que em falten per al tabac.

El psiquiatre sembla el repartidor de monedes. «Ens en demanen a tots; la majoria no té diners i són fumadors i els agrada el café.» Monllor, «el noi», va nàixer a Sueca fa quaranta-sis anys, coneix ja algunes presons, ara es troba a Alacant, on no fa més que repetir que es declarà culpable d'una mort que no havia fet. «Als vint anys, em tancaren per furar un rellotge a Cullera, però era per a poder menjar, jo sempre he furat per a poder menjar. Sempre he estat una persona legal i sempre m'he declarat culpable.» La seua pelegrinació carcerària segueix a Gandia i València. No sap el temps que li queda, «vull la llibertat, no estic malalt, no prenc cap medicament, només un calmant per a poder dormir». Te una habitació molt ben arreglada amb molts santets i una foto de Fran-

co i una altra de Manuel Fraga; «sóc franquista».

Antonio López, quaranta-set anys. Ingressà l'any 72 al psiquiàtric de Madrid per matar un home, encara que ell diu que es va matar quan el va empenyar. Era cuiner i vol seguir exercint la professió quan isca. Des del 76 que els metges estan fent informes d'ell, mentre va passant de psiquiàtric en psiquiàtric.

Vicente té només vint-i-cinc anys, va romandre dues setmanes a Bètera i compleix una condemna de quatre anys per robatori amb navalla. Vol seguir pintant cotxes quan isca. També ens diu que està bé i que la seua estada al psiquiàtric era perquè el varen veure nerviós, amb un posat estrany. Passeja, fuma i veu la televisió; alguna vegada va la seua família a veure'l.

Entre la llarga llista d'interns que vam veure, n'hi ha un amb un poal al cap i un altre que només feia que demanar diners, havia matat dues ancianes i tenia moltes ganes d'eixir, com tots. El noranta per cent són malalts psicòtics, amb una esquizofrènia paranoica o maniaco-depressiva. «Quasi tots pensen que no han fet res», ens apunta el psiquiatre. Tots volen fer-se fotos amb la jove doctora.

Treballar des de la psicologia

El projecte de treball d'aquest centre ha estat fet des de la psicologia, i «s'introdueix una visió dinàmica de la successió de la malaltia mental. Una visió dinàmica admet una possibilitat de canvi en malalties cròniques». S'ha fet el pas de poder tenir un equip en el qual la tasca d'assistència i la terapèutica es plantegen des de les diferències; això suposa que cadascú ha agafat el seu lloc. Un dels psicòlegs defineix clarament l'objectiu de l'equip: «No es tractava de canviar una institució psiquiàtrica per una institució psicològica, sinó que suposava la possibilitat que no hi hagués privilegis respecte a poders. Es tractava de crear un espai on cada coneixement brillàs amb llum pròpia. Són moltes les coses que encara queden per fer, entre les quals hi ha demanar més atenció a la Direcció General i que se'ls faça cas».

Els nous col·laboradors, de moment, ja han aconseguit dos tallers i fer eixides amb grups terapèutics i, inclús, individuals. El desànim inicial sembla que va desapareixent. L'equip, malgrat tot, va fent. □